

Δ2: Η πόλη-κράτος και η εξέλιξη του πολιτεύματος

Δημιουργία πόλης-κράτους	• Τον 8ο αιώνα π.Χ. παρατηρήθηκε στον ελληνικό κόσμο μία σημαντική εξέλιξη. • Το παλιό φυλετικό κράτος διασπάστηκε και τη θέση του πήρε η πόλη-κράτος. • Πυρήνας του νέου θεσμού υπήρξε ο συνοικισμός. • Έπειτα οι συνοικισμοί ενώθηκαν σε μία πόλη (άστυ), γύρω από μία ισχυρή θέση, την ακρόπολη. • Πάνω στην ακρόπολη χτίζονταν οι ναοί και τα δημόσια κτίρια. • Κάτω και γύρω από αυτήν απλώνονταν οι κατοικίες και τα καταστήματα • Σταδιακά η πόλη περιβάλλεται από τείχη. • Στην ύπαιθρο παραμένουν όσοι ασχολούνταν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία.
Η οπλιτική φάλαγγα	Αποκτά συνείδηση του ρόλου του ως μέλους μιας κοινότητας (στη διακυβέρνηση μετέχει ενεργά). • Οι πολίτες στρατεύονται για να υπηρετήσουν τις ανάγκες της πόλης. • Συγκροτούν την «οπλιτική φάλαγγα» • Σε αυτήν συμμετείχαν όσοι μπορούσαν να αγοράσουν με δική τους δαπάνη την πανοπλία. • Αυτή η διευρυμένη συμμετοχή επέφερε μια γενικότερη κοινωνική εξίσωση.
Τα πολιτεύματα	• Όταν συγκροτήθηκε η πόλη, η βασιλεία είχε παρακμάσει. • Την εξουσία κατέλαβαν οι ευγενείς και το πολίτευμα έγινε αριστοκρατικό (άριστοι= πλούσιοι ιδιοκτήτες γης). • Η ανάπτυξη του εμπορίου δημιούργησε μία νέα τάξη → Οι λίγοι αυτοί επέβαλαν τη δική τους εξουσία και το πολίτευμα έγινε ολιγαρχικό (Κριτήριο για την εξουσία: η καταγωγή, όχι ο πλούτος). • Τα προβλήματα δεν λύθηκαν και έτσι ξεσπούν συχνά ταραχές. • Έτσι, φιλόδοξα άτομα κατάφεραν με λαϊκή πολλές φορές υποστήριξη να επιβάλουν τυραννικό καθεστώς. • Οι τύραννοι άσκησαν την εξουσία αποβλέποντας στο δικό τους όφελος • Αν και έκαναν μεγάλα έργα (ο Περίανδρος στην Κόρινθο, ο Πολυκράτης στη Σάμο, ο Φεΐδων στο Άργος) δεν κέρδισαν τη συμπάθεια του λαού.
αριστοκρατικό	
ολιγαρχικό	
τυραννικό	

Δ3 Η ΣΠΑΡΤΗ

Η κάθοδος των Δωριέων Η ίδρυση της Σπάρτης	• Οι Δωριείς → πήγαν νότια της Πελοποννήσου → κατέλαβαν τη Λακωνική → ίδρυσαν ένα ισχυρό κράτος με κέντρο τη Σπάρτη. • Αργότερα, ήλθαν σε σύγκρουση με τους Μεσσήνιους, τους οποίους τελικά υπέταξαν ύστερα από μακροχρόνιους πολέμους (8ος-7ος αιώνας π.Χ.). Αυτοί είναι οι εἰλωτες. • Σιγά-σιγά με τους πολέμους (εἰλωτες, Άργος) η πόλη της Σπάρτης «κλείστηκε» στον εαυτό της και πήρε τη μορφή στρατοπέδου.
πολίτες περιοίκοι εἰλωτες	• Πλήρη δικαιώματα είχαν οι Σπαρτιάτες, στους οποίους είχε μοιραστεί η γη. • Κύριες απασχολήσεις τους ήταν τα πολιτικά πράγματα και η πολεμική τέχνη. • Με το εμπόριο ασχολήθηκαν οι περιοίκοι (κατοικούσαν σε οικισμούς γύρω από τη Σπάρτη). • Οι παλιοί κάτοικοι έγιναν δούλοι (εἰλωτες). • Ο φόβος μιας επανάστασης των δούλων ήταν πάντοτε παρών και φόβιζε τους Σπαρτιάτες.
Το πολίτευμα	• Το πολίτευμα της Σπάρτης, σύμφωνα με την παράδοση, ήταν έργο του μεγάλου νομοθέτη Λυκούργου. • Η πόλη είχε δύο βασιλείς. Ήταν θρησκευτικοί και στρατιωτικοί αρχηγοί. • Την ουσιαστική εξουσία είχαν οι πέντε έφοροι, υπεύθυνοι για την άμυνα και τις εξωτερικές σχέσεις. • Η γερουσία ήταν ένα συμβούλιο από 28 άτομα που είχαν ηλικία άνω των εξήντα ετών. • Απέλλα: η λαϊκή συνέλευση όλων των Σπαρτιατών πάνω από το τριακοστό έτος της ηλικίας τους.

Αγόρια-κορίτσια
Εκπαίδευση (αγωγή)

- Τα παιδιά από την ηλικία των επτά ετών τα αναλάμβανε η πόλη.
- Ζούσαν όλα μαζί σε ομάδες, όπου μάθαιναν να υπομένουν τη σκληρή ζωή και τις κακουχίες.
- Διδάσκονταν ανάγνωση, γραφή, μουσική και χορό.
- Με ανάλογο τρόπο εκπαιδεύονταν και τα κορίτσια.
- Έπρεπε και αυτά να αποκτήσουν δυνατό σώμα και να διαπλάσουν ηθικό χαρακτήρα.
- Έτσι θα μπορούσαν στο μέλλον να γίνουν άξιες μητέρες.

(Δ2)

1. Αντιστοιχήστε τα στοιχεία της Στήλης Α' με τις σωστές πληροφορίες στη Στήλη Β'.

Στήλη Α'	Αντιστοίχιση	Στήλη Β'
1. Η διάσπαση φυλετικού κράτους οδήγησε...	1.	α. Συνοικισμός
2. Πυρήνας της πόλης-κράτους	2.	β. στη δημιουργία της πόλης-κράτους
3. Ακρόπολη	3.	γ. Σπίτια, μαγαζιά
4. Κάτω και γύρω από την ακρόπολη	4.	δ. Ναοί, δημόσια κτίρια
5. Ύπαιθρος	5.	ε. Γεωργοί, κτηνοτρόφοι

2. Συμπληρώστε τη δεξιά στήλη με τις κατάλληλες πληροφορίες από το βιβλίο.

Οπλιτική φάλαγγα	
Αριστοκρατικό πολίτευμα	
Ολιγαρχικό πολίτευμα	
Τυραννικό πολίτευμα	

(Δ3)

1. Αντιστοιχήστε τα στοιχεία της Στήλης Α' με τις σωστές πληροφορίες στη Στήλη Β'.

A.

Στήλη Α'	Αντιστοίχιση	Στήλη Β'
1. Σπαρτιάτες	1.	α. Πόλη αντίπαλη της Σπάρτης
2. Περίοικοι	2.	β. Δωριείς
3. Είλωτες	3.	γ. Οι παλιοί κάτοικοι που έγιναν δούλοι
4. Άργος	4.	δ. Ασχολήθηκαν με το εμπόριο
5. Μεσσήνιοι	5.	ε. Τους υπέταξαν έπειτα από πολέμους οι Σπαρτιάτες

B. (ένα στοιχείο από τη Στήλη Α' αντιστοιχεί με δύο από τη Στήλη Β')

Στήλη Α'	Αντιστοίχιση	Στήλη Β'
1. Βασιλιάς	1.	α. Είχαν την ουσιαστική εξουσία
2. Πέντε έφοροι	2.	β. Υπήρχαν δύο στη Σπάρτη
3. Γερουσία	3.	γ. Τα μέλη της ήταν άνω των εξήντα ετών
4. Απέλλα	4.	δ. Λαϊκή συνέλευση
		ε. Υπεύθυνοι για την άμυνα και τις εξωτερικές σχέσεις του κράτους.

2. Δίπλα σε κάθε περίοδο λόγου γράψτε Σωστό αν ισχύει ή Λάθος αν δεν ισχύει.

Περίοδοι Λόγου	Σωστό/Λάθος
1. Οι πέντε έφοροι ήταν αυτοί που είχαν την πραγματική εξουσία στη Σπάρτη.	
2. Οι δύο βασιλιάδες ήταν υπεύθυνοι μόνο για τα πολεμικά ζητήματα.	
3. Στην Απέλλα συμμετείχαν όσοι είχαν συμπληρώσει το εικοστό έτος της ηλικίας τους.	
4. Η Γερουσία έδινε εντολές στους πέντε εφόρους.	
5. Τα μέλη της Γερουσίας ήταν 28.	

3. Συμπληρώστε τα κενά με τις λέξεις: ανδρείοι, κορίτσια, μουσική, αγωγή, επτά, υπερήφανοι, μητέρες.

Ο τρόπος με τον οποίο είχε οργανωθεί η ζωή στη Σπάρτη επηρέασε και την των νέων. Τα παιδιά από την ηλικία των ετών τα αναλάμβανε η πόλη. Ζούσαν όλα μαζί σε ομάδες, όπου μάθαιναν να υπομένουν τη σκληρή ζωή και τις κακουχίες. Διδάσκονταν ανάγνωση, γραφή, και χορό. Με ανάλογο τρόπο εκπαιδεύονταν και τα, τα οποία συμμετείχαν ελεύθερα σε πολλές εκδηλώσεις της πόλης. Έπρεπε και αυτά να αποκτήσουν δυνατό σώμα και να διαπλάσουν ηθικό χαρακτήρα. Έτσι θα μπορούσαν στο μέλλον να γίνουν άξιες

Για πολλά χρόνια η ζωή στη Σπάρτη συνεχίστηκε χωρίς σημαντικές αλλαγές και διαφοροποιήσεις. Οι Σπαρτιάτες, και άφησαν ένα υπόδειγμα γενναιότητας, μοναδικό στον κόσμο.

ΠΗΓΕΣ Δ2, 3

«ΑΡΙΣΤΙΝΔΗΝ ΚΑΙ ΠΛΟΥΤΙΝΔΗΝ» Η οργάνωση του αρχαίου πολιτεύματος πριν από την εποχή του Δράκοντα ήταν η εξής: Οι άρχοντες ορίζονταν με βάση την ευγενική καταγωγή και τον πλούτο τους («αριστίνδην και πλουτίνδην»). Αρχικά τα αξιώματα ήταν ισόβια, αργότερα διαρκούσαν μια δυναστεία. Αριστοτέλης, Αθηναίων πολιτεία, 3.1	«ΑΡΙΣΤΙΝΔΗΝ ΚΑΙ ΠΛΟΥΤΙΝΔΗΝ» Το αρχαίο πολίτευμα πριν από τον Δράκοντα είχε την παρακάτω οργάνωση: οι άρχοντες τοποθετούνταν με κριτήριο την αριστοκρατική γενιά τους και τα πλούτη τους («αριστίνδην και πλουτίνδην»). Στην αρχή τα αξιώματα ήταν για όλη τη ζωή των αρχόντων, έπειτα για το διάστημα που υπήρχε η οικογένειά τους. Αριστοτέλης, Αθηναίων πολιτεία, 3.1
Ο ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΓΡΟΤΗΣ Λένε ότι σε μία από τις περιοδείες του Πεισίστρατου συνέβη το περιστατικό με τον γεωργό από τον Υμηττό, ο οποίος καλλιεργούσε το κτήμα του σε μια περιοχή που αργότερα ονομάστηκε αφορολόγητη. Ο Πεισίστρατος, όταν είδε τον γεωργό να σκάβει και να καλλιεργεί έναν πετρώδη τόπο, απόρησε και έβαλε τον δούλο που είχε μαζί του να τον ρωτήσει τι αποκόμιζε απ' αυτόν τον τόπο. Κι εκείνος απάντησε: «Τίποτα παρά μόνο κόπο και βάσανα· και από αυτά το ένα δέκατο πρέπει να πάρει ο Πεισίστρατος». Τα είπε όλα αυτά χωρίς να ξέρει ποιος ήταν αυτός που του μιλούσε. Ο Πεισίστρατος εκτίμησε την ειλικρίνεια και την εργατικότητα του αγρότη και τον απάλλαξε τελείως από τους φόρους. Αριστοτέλης, Αθηναίων πολιτεία, 16.6.	Ο ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΓΡΟΤΗΣ Υπάρχει η ιστορία ότι σε μία από τις περιοδείες του Πεισίστρατου έγινε και το γεγονός με τον αγρότη από τον Υμηττό, ο οποίος φρόντιζε το κτήμα του σε μία έκταση που μετά την αποκάλεσαν αφορολόγητη. Ο Πεισίστρατος, μόλις είδε τον αγρότη να δουλεύει σε ένα μέρος γεμάτο πέτρες, αναρωτήθηκε και έστειλε τον δούλο του να τον ρωτήσει τι έβγαζε από αυτό το μέρος. Κι ο αγρότης απάντησε: «βγάζω μόνο κούραση και προβλήματα· και από αυτά το ένα δέκατο πρέπει να το δώσω στον Πεισίστρατο. Τα δήλωσε όλα αυτά δίχως να γνωρίζει ποιος ήταν αυτός που του απαντούσε. Ο Πεισίστρατος έκρινε θετικά το ότι είπε την αλήθεια και το ότι δούλευε πολύ και του είπε να μην ξαναπληρώσει φόρους. Αριστοτέλης, Αθηναίων πολιτεία, 16.6.

ΕΚΟΒΕ ΤΑ ΣΤΑΧΥΑ ΠΟΥ ΕΞΕΙΧΑΝ

Ο Περίανδρος αρχικά δεν ήταν τόσο σκληρός όσο ο πατέρας του. Από τότε όμως που ήλθε σε επαφή με τον τύραννο της Μιλήτου Θρασύβουλο, έγινε πιο σκληρός από τον πατέρα του τον Κύψελο. Έστειλε λοιπόν κήρυκα στον Θρασύβουλο και ζήτησε να μάθει ποιο πολιτικό καθεστώς έπρεπε να εγκαταστήσει για να έχει ασφάλεια και να κρατήσει την πόλη υπό την εξουσία του. Ο Θρασύβουλος πήρε τον κήρυκα έξω από την πόλη και μπήκε σε ένα σπαρμένο χωράφι. Προχωρώντας μέσα στα σπαρτά ρωτούσε επίμονα να μάθει το σκοπό της άφιξης του κήρυκα από την Κόρινθο. Συγχρόνως έκοβε τα στάχυα που έβλεπε να ξεπερνούν τα άλλα και τα έριχνε κάτω, μέχρι που, κάνοντας αυτό, κατέστρεψε τα ωραιότερα και ψηλότερα στάχυα του χωραφιού...

Από τη διήγηση του κήρυκα ο Περίανδρος κατανόησε τη σημασία της πράξης του Θρασύβουλου... Από τότε έδειξε όλη του την κακία απέναντι στους πολίτες.

Ηρόδοτος, Ιστορία, 5.92

ΕΚΟΒΕ ΤΑ ΣΤΑΧΥΑ ΠΟΥ ΕΞΕΙΧΑΝ

Ο Περίανδρος στην αρχή δεν ήταν τόσο άγριος όσο ο πατέρας του. Από τη στιγμή ωστόσο που επικοινωνήσε με τον τύραννο της Μιλήτου Θρασύβουλο, έγινε πιο βίαιος από τον πατέρα του τον Κύψελο. Είπε λοιπόν σε ένα κήρυκα να πάει στον Θρασύβουλο και ρώτησε να του πει ποιο πολίτευμα έπρεπε να επιβάλει για να είναι ασφαλής και να διατηρήσει την εξουσία στην πόλη. Ο Θρασύβουλος οδήγησε τον κήρυκα έξω από την πόλη σε ένα χωράφι που το είχαν σπείρει. Καθώς βάδιζαν μέσα στο χωράφι τον ρώταγε συνεχώς να μάθει τον σκοπό που ήρθε από την Κόρινθο. Παράλληλα έκοβε τα στάχυα που ήταν πιο ψηλά από τα υπόλοιπα και τα πέταγε στη γη, ώσπου, αφού το έκανε αυτό, έκοψε τα πιο ωραία και πιο ψηλά στάχυα του χωραφιού...

Από την ιστορία που του είπε ο κήρυκας ο Περίανδρος κατάλαβε το νόημα της ενέργειας του Θρασύβουλου... Από τότε έγινε τελείως κακός στους συμπολίτες του.

Ηρόδοτος, Ιστορία, 5.92

ΛΑΚΩΝΙΣΜΟΣ

Οι Σπαρτιάτες μάθαιναν τα παιδιά τους να αποφεύγουν τη φλυαρία και να μιλούν σύντομα και περιεκτικά. Η διατύπωση μιας φράσης με λίγες λέξεις και έξυπνο περιεχόμενο ονομάστηκε λακωνισμός. Αλλά και ο ίδιος ο Λυκούργος μιλούσε βραχυλογικά και αποφθεγματικά. Βγάζουμε αυτό το συμπέρασμα με βάση τα λόγια του που έχουν σωθεί. Κάποτε σε κάποιον που τον ρώτησε γιατί όρισε να γίνονται τόσο μικρές και φθηνές θυσίες είπε: «Για να μην πάψουμε ποτέ να τιμάμε τον θεό». Λένε μάλιστα ότι, όταν οι συμπολίτες του τον ρώτησαν: «Πώς θα μπορούσαμε να αποκρούσουμε μian εχθρική έφοδο;» είπε: «Αν μένετε φτωχοί κι αν δεν επιθυμείτε ο ένας να είναι ανώτερος από τον άλλο».

Πλούταρχος, Λυκούργος, 19.

ΛΑΚΩΝΙΣΜΟΣ

Οι Σπαρτιάτες δίδασκαν τα παιδιά τους να μην φλυαρούν και να μιλάνε με συντομία και τα λόγια τους να έχουν περιεχόμενο. Το να λένε μία φράση με λίγες λέξεις και εύστοφο περιεχόμενο το ονόμασαν λακωνισμό. Όμως και ο Λυκούργος μίλαγε σύντομα και με αποφθέγματα. Αυτό το συμπεραίνουμε αν βασιστούμε στα λόγια του που μας είναι γνωστά. Όταν τον ρώτησε κάποια φορά ένας γιατί έβαλε σαν κανόνα να κάνουν σύντομες και λιτές θυσίες απάντησε: «Ωστε να μην σταματήσουμε να αποδίδουμε τιμές στον θεό». Κυκλοφορεί η άποψη ότι όταν οι συμπολίτες του του έθεσαν το ερώτημα: «Πώς γίνεται να σταματήσουμε τους εχθρούς όταν μας επιτεθούν;» απάντησε: «Αν παραμείνετε φτωχοί και αν δεν θέλετε ο ένας να έχει περισσότερη εξουσία από τον άλλο».

Πλούταρχος, Λυκούργος, 19.

ΤΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕ Η ΓΟΡΓΩ

Αλλά και τα σώματα των γυναικών έπρεπε να καταπονηθούν με το τρέξιμο, την πάλη, τη ρίψη δίσκων και ακοντίων, έτσι που να γεννιούνται παιδιά από γερά σώματα... Λένε μάλιστα ότι η Γοργώ, η γυναίκα του Λεωνίδα, όταν κάποια ξένη της είπε: «Μονάχα στη Σπάρτη εσείς οι γυναίκες εξουσιάζετε τους άνδρες», εκείνη της απάντησε: «Γιατί εμείς γεννάμε άνδρες».

Πλούταρχος, Λυκούργος 14.

ΤΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕ Η ΓΟΡΓΩ

Όμως και τα κορμιά των γυναικών ήταν υποχρεωτικό να ταλαιπωρηθούν με τον αγώνα δρόμου, την πάλη, τη δισκοβολία και τον ακοντισμό, ώστε να γεννούν παιδιά δυνατά σώματα... Κυκλοφορεί και η άποψη ότι η Γοργώ, η σύζυγος του Λεωνίδα, κάποια φορά που μία ξένη της είπε: «Μόνο στη Σπάρτη εσείς οι γυναίκες έχετε εξουσία πάνω στους άνδρες», εκείνη της είπε: «Διότι εμείς γεννάμε τους άνδρες».

Πλούταρχος, Λυκούργος 14.